

Nina Vobič Arlič

**Centrih, Lev, Primož Krašovec, Tanja Velagić (ur.):
Oddogodenje zgodovine – primer Jugoslavije.
Tematska številka ob 60. obletnici revije Borec, LX (648–651).
Ljubljana: Publicistično društvo ZAK, 2008.
252 strani (ISBN 978-961-6747-00-4)
Cena: 19 evrov**

Skupni imenovalac prispevkov v zborniku *Oddogodenje zgodovine* je relativizacija zgodovine kot znanosti, ki išče resnico o preteklosti, v tem primeru resnico o dogodkih, ki so v prejšnjem stoletju najbolj zaznamovali Jugoslavijo. Niz desetih člankov z različnih vidikov osvetljuje pomen in nujnost vpeljave te relativizacije zgodovine nekdanje skupne države pod krovnim neologizmom »oddogodenje«, ki ga je uredništvo zbornika definiralo kot izraz nasprotovanja težnji pisanja zgodovine kot linearnega in vzročnega toka dogodkov, ki naj bi jih vodile velike osebnosti, zgodovinar pa naj bi kot nepristranski opazovalec te dogodke zgolj zapisoval in opisoval (str. 12).

Uredniki zbornika so koncept oddogodenja utemeljili na historičnem materializmu – teoretskem sistemu, trdijo, ki se je uspel izogniti tako dominantnim reprezentacijam zgodovine z vidika vladajočih kot tudi njihovim naivnim obratom (str. 13). V polju historičnega materializma bi se namreč koncept oddogodenja manifestiral kot epistemološka transformacija, če prevzamemo Althusserjevo besedišče, v kateri ne bi bilo več oseb in dogodkov, namesto njih pa bi imeli razmerja konfliktov in družbenih delitev, razredni boj. Pa vendar v zborniku prevlada nov pomen oddogodenja, rojen v polju teorije subjekta enega od Althusserjevih učencev, to je v polju teorije subjekta Alaina Badiouja. Badiou, kot je v zborniku jasno iz članka Alberta Toscana *Emblemi in rezi: filozofija v zgodovini in proti njej*, nasprotuje pogledu na zgodovino, ki jo prikazuje kot poln in razberljiv pomen, in zagovarja notranje, subjektivno in diskontinuirano dožemanje periodizacije političnih »sekvenc«, s čimer spodbuja razmevanje političnega časa, ki ni več vezano na zapovedano razvojno matrico.

Največ zaslug za omenjen vsebinsko spremembo koncepta oddogodenja imata Ozren Pupovac in Slobodan Karamanić. Pupovac je v članku z naslovom *Ničesar ni bilo – razen kraja, kjer je bilo: Đinđić in Jugoslavija* analiziral zgodovino socialistične Jugoslavije skozi prizmo filozofske analize Jugoslavije kot nedokončane države izpod peresa Zorana Đinđića, kot primera zgodovinskega revizionizma, saj je bila po Đinđiću Jugoslavija ustanovljena brez jasnih določil legalnosti in državnosti, torej brez odločitve o ustanovitvi učinkovite tvorbe nacionalne države. Karamanić pa v članku »*Resnica in sprava*« kot zgodovinski revizionizem: primer dediščine vojn in nasilja v postjugoslovanskem kontekstu ugotavlja, da sta magična koncepta resnice in sprave kot obliža za vse rane nekdanje Jugoslavije dejansko popolnoma podrejena kategorijam naroda oziroma nacije; objektivno resnico bi bilo mogoče izpeljati le iz okvirov nacionalne resnice. Torej, vsak narod, ki je bil vpleten v vojno, bi moral prevzeti odgovornost za zločine, storjene v njegovem lastnem imenu. Oba avtorja tako poudarjata, da prav sodobni zgodovinski revizionizem, ki se odvija na vseh območjih nekdanje Jugoslavije, ni nič drugega kot oblika oddogodenja. Oddogodenje namreč, tako avtorja, pomeni brisanje sledov dogodkovnosti NOB in političnega projekta »Jugoslavija«, njuno redukcijo na konflikt vojaških in gospodarskih interesov. Po Karamaniću in Pupovcu tako oddogodenje ni nekaj, kar bi morali opraviti v zvezi z zgodovino Jugoslavije, temveč nekaj, kar že trpimo in proti čemur bi se morali upreti, in sicer tako, da – če uporabimo Badioujev izraz – *ostanemo zvesti* dogodku NOB in projektu Jugoslavija.

Prispevka Pupovca in Karamanića lahko razumemo kot konceptualno ogrodje zbornika *Oddogodenje zgodovine*, saj lahko večino ostalih besedil beremo kot ilustracije kritiziranega zgodovinskega revizionizma.

Redka izjema je članek Catherine Samary »Polpretekla zgodovina« v *družbenoekonomskih analizah Jugoslavije v obdobju hladnih vojn*, ki ponuja rešitev, kako se omenjenemu revizionizmu oziroma – po Pupovcu in Karamaniću – *oddogodenju* izogniti. Samaryjeva s priklicem teorije Walterja Benjamina predlaga uporabo linearnemu pojmovanju zgodovine in z uporabo središčnega političnega koncepta, na katerem je po letu 1950 SFRJ gradila svojo mednarodno politiko, predlaga nov pristop: »Tako kot ekonomisti tudi zgodovinarji niso nevtralni, saj zbirajo dejstva, zato bi morali svoj izbor in merila zanj jasno opredeliti; morali bi biti neuvrščeni« (str. 241).

Nebojša Jovanović v članku *Protifašizem med dvema smrtma: intelektualna elita v Bosni in Hercegovini ter njen civilno-liberalni revizionizem* ugotavlja, da tako imenovani civilni zgodovinarji, ki vztrajno ponavljajo, da zgodovina ne bi smela biti ideloško »kontaminirana«, saj bi jo morali obravnavati kot enotno sfero objektivne vednosti, niso nič manj problematični od tako imenovanih etnonacionalističnih zgodovinarjev. Glavna strategija »civilnih zgodovinarjev« je po Jovanoviću poudarjanje enačbe »jugoslovanski socializem = postjugoslovanski nacionalizem«. Končna posledica tovrstnih enačajev naj bi bila svojevrstna družbena amnezija, ki nadomesti zgodovinske vidike protifašističnega boja z imaginacijami različnih etničnih in verskih skupin. Jovanović tako sklene: »Lahko bi rekli, da je to druga, simbolna smrt protifašizma: če so protifašizem najprej porazili v vojni za nacionalistične cilje v devetdesetih letih, so ga zdaj umorili drugič. Toda tega niso storili razgreti nacionalistični voditelji, pač pa sofisticirani liberalni teoretiki in kolumnisti« (str. 159).

Na zelo velik vpliv »javnih intelektualcev« na pisanje zgodovine Jugoslavije, še posebej zgodovine vojn na območju nekdanje SFRJ, pa v zborniku opozarja Geoffroy Pascal Geraud. O prevladujočem francoskem diskurzu o jugoslovanskih vojnah v 90. letih je zapisal: »Le malo je bilo sodobnih zdravorazumskih (geo)političnih reprezentacij in procesov, konstrukcije zgodovnopisja, kot so bili ti, ki so opisovali konflikte, nastale z razkosanjem Socialistične federativne republike Jugoslavije« (str. 243). Glavni razlog zato, ugotavlja Geraud, je v zrcaljenju posameznih epizod iz vojne na aktualne francoske razmere, na boje v francoskem političnem, akademskem in medijskem prostoru. Eden od primerov je primerjanje »strpnih, odprtih in umirjenih bosanskih muslimanov« z muslimani iz francoskih predmestij, ki so jih krivili za ulične nemire. »Smisel, ki je bil podeljen jugoslovanskim spopadom, in boje med javnimi intelektualci glede njihove definicije moramo torej brati v razmerju do splošne ekonomije konservativne simbolne revolucije, ki v Franciji poteka že od sredine sedemdesetih let,« ugotavlja Geraud (str. 219). Hkrati je analizirani francoski javni disurz ponudil novega akterja »totalitarizma«, novega sovražnika »Zahoda« – »srbsko državo«, ki je takrat nadomestila nacističnega in sovjetskega sovraga.

Konstrukcija »belega Zahoda«, »bele Evrope« kot nasprotja socialistične ureditve je tudi rezultat sodobnih bojev za pretekost na Madžarskem. Članek Jozsefa Borocza *Beljenje zgodovin* je zato zgolj navidezen ekskurz iz zgodovine Jugoslavije v madžarsko sodobno zgodovino. »Zagrizen« boje za definicije preteklosti, kot jih označi Borocz, namreč vodijo podobna načela kot tista na območjih nekdanje Jugoslavije. Avtor jih imenuje tehnike *beljenja*, „s katerimi politika preteklosti spodbuja naš del sveta, naj se prilagodi zahodnim zgodovinskim modelom sprememb« (str. 170). Te tehnike pa predstavljajo prebeljenje oziroma odstranjevanje nekaterih elementov zgodovine (npr. spreminjanje imen ulic, trgov cest), drugič, reinterpretacije zgodovine (npr. popravljanje izdaj učbenikov, okrepitev protikomunistične retorike), in tretjič, rekonfiguracije vzhodnoevropske identitete, v katerih »Evropa« nastopa kot pozitivna moralna sila, nanjo pa je tesno pripeta (madžarska) nacionalna identiteta.

In prav Narod, slovenski narod, je osrednji objekt produkcije, še bolj pa reprodukcije sodobnega slovenskega zgodovnopisja, v zborniku ugotavljata Lev Centrih in Rastko Močnik. Centrih se je osredotočil na analizo enega zgodovinskega dela, *Slovenska novejša zgodovina, 1848–1992*. Ugotavlja, da so se avtorji in avtorice očitkom o pristranskosti skušali izogniti z nanašanjem na edino »dozdevno nevtralnno stališče v polemikah o preteklosti, ki ga zavzema slovenski narod« (str. 77), vendar ravno na ta način primežu ideologije niso mogli več pobegniti. Drugo svetovno vojno

in *stari režim* v Sloveniji so namreč portretirali kot dolgotrajno tranzicijo, ki je dosegla vrhunec z vnovično vzpostavitvijo »naravnega stanja stvari« leta 1992, torej v času mednarodnega priznanja Slovenije kot samostojne in neodvisne države. Centrih tako priključuje Močnikov koncept *nacije kot ničte institucije* (iz dela *3 teorije: ideologija, nacija, institucija*, 1999), ki je kot taka prazen prostor, vendar nenehno pod udarom različnih ideologij, ki težijo k zapolnitvi tega prostora.

Močnik tako v članku *Zgodovinisje kot identitetna vednost* ugotavlja, da je »narod privilegirani objekt in izključno razlagalno načelo slovenskega (institucionaliziranega, uveljavljenega) zgodovinisja«. »Narod« naj bi bil namreč »enkratni locus, kjer zgodovinarjev prijem zagrabljuje svoj objekt: je točka solidarnosti med subjektom, ki umeva in interpretira, ter gradivom umevanja in interpretacije« (str. 51). Pod drobnogled je vzel dela treh vidnih slovenskih zgodovinarjev: Jožeta Pirjevca, Boža Repeta in Petra Vodopivca, in ugotovil, da gre za tri tipe zgodovinisja, ki pa pripadajo isti ideologiji – tisti, ki reproducira institucijo, ki se razglašča za »slovensko zgodovinisje«, hkrati s tem pa reproducira tudi epistemološke ovire in jih predeluje v ideloške stebre naroda.

Podobno tudi Mateja Ratej ob kratkem pregledu slovenskega zgodovinisja po letu 2000, pri čemer zgodovinarje razdeli v dve skupini, *rankejevce* in *postmoderniste* oziroma na *mainstream* in *underground*, ugotovi: »Nelagodno mi je bilo ob spoznanju, da je zgodovinisje absolutna politizacija regulacije časa in da je kot takšno že po naravi zanimivo za politične elite« (str. 35).

Zbornik *Oddogodenje zgodovine* je edinstven primer obširnejše problematizacije – tako v tematskem kot v geografskem smislu – prevladujočih obstoječih zgodovinskih obravnav obstoja in razpada SFRJ. Osrednja ugotovitev, ki jo ponuja, je kritika zgodovinskega revizionizma, ki pa je pokazala, kot uvodoma ugotavlja tudi uredništvo, na nujnost odločne zavrnitve tako objektivističnega kot subjektivističnega zgodovinisja. »Samo pod tem pogojem si lahko zamislimo dejansko različne teoretske perspektive, kajti prav lažna izbira med objektivističnim, nevtralnimi zgodovinisjem in njegovim subjektivističnim, postmodernim dvojčkom blokira vsako možnost teoretske produkcije in zgodovinisje vklene med moralno obsodbo ('teorije' o totalitarizmu objektivnih zgodoviniscev) in moralno odrešitvijo ('žrtvolgija' postmodernih zgodoviniscev)« (str. 14).

Kritičnega razmisleka, ki se kar ponuja ob sicer tako široko zastavljeni obravnavi zgodovinskega revizionizma, pa je vreden spregled problematizacije enega od središčnih polj revizionistične dejavnosti – zgodovinskih (predvsem osnovnošolskih) učbenikov. Prav članek o njihovem spreminjanju po letu 1991 bi bil namreč pomembna ilustracija še enega (nasprotja) *oddogodenja zgodovine*.

Mirt Komel

**Karl Marx, Ernst Bloch, Mario Rossi, Božidar Debenjak:
O spremembi sveta: pomen Marxovih tez o Feuerbachu.**

Ljubljana: Sophia, zbirka Sodobna družba, 2008.

168 strani (ISBN 978-961-6294-99-7)

Cena: 15,80 evrov

V času ekonomske krize in recesije, ki straši po Evropi in na Zahodu v celoti, se je povečalo zanimanje za Marxa, točneje, *ponovno* se je povečalo zanimanje za Marxa. Z zaprašenih polic se je začelo vleči njegova dela, številne njegove interprete, in kar je bilo v Sloveniji in drugih deželah neposredno ali po nekem času po padcu »vzhodnega bloka« na črnem seznamu – ali bolje, rdečem seznamu literature, danes postaja vse bolj brano čtivo. Toda Marx prihaja v novi preobleki, ne več